

Dejan Hvala,
Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Idriji

ARHIVIST NA OBISKU, IZVEDBA ARHIVSKE UČNE URE NA OSNOVNI ŠOLI IDRIJA

Dejan Hvala,
Historical Archives Ljubljana, Idrija Unit

AN ARCHIVIST VISITING, GIVING AN ARCHIVAL LESSON AT IDRIJA ELEMENTARY SCHOOL

IZVLEČEK

Slovenski arhivi se že vrsto let spopadajo s slabo prepoznavnostjo v širši kulturni javnosti. Za dvig prepoznavnosti je ključno vprašanje, kaj lahko arhivi sami storijo za popularizacijo svoje stroke in dejavnosti. Eden od učinkovitih načinov je povezovanje arhiva z ustanovami v lokalni skupnosti, kar zajema tudi sodelovanje z osnovnimi in srednjimi šolami. Avtor prispevka predstavi primer sodelovanja Enote v Idriji (Zgodovinskega arhiva Ljubljana) z Osnovno šolo Idrija. Sodelovanje je bilo izvedeno v obliki obiska arhivista pri pouku zgodovine, kjer je oddelku šestošolcev predstavil arhivistiko kot vedo in poklic arhivista. Tako se širi zavest v lokalnih skupnostih, da arhiv kot ustanova sploh obstaja, in izboljšuje odnos posameznika do arhivskega gradiva, ki je po zakonu kulturni spomenik.

Ključne besede: Zgodovinski arhiv Ljubljana – Enota v Idriji, Osnovna šola Idrija, arhivistika, zgodovinski viri, arhivsko gradivo

ABSTRACT

For many years now, Slovenian archives have been receiving little recognition in the wider cultural community. The key to increasing their recognition is asking what the archives can do to popularize their profession and activities. One effective method is connecting the archive with institutions in the local community, which includes collaboration with elementary and secondary schools. The author of the article presents the collaboration between the Idrija Unit (Historical Archives Ljubljana) with the Idrija Elementary School. The collaboration was carried out in the form of an archivist visiting a history lesson, where he presented archival science as a discipline and the job of an archivist to a section of sixth graders. This spreads awareness of the archive as an institution in the local community and improves each person's attitude towards archival material, which is defined by law as a cultural monument.

Keywords: Historical Archives Ljubljana – Idrija Unit, Idrija Elementary School, archival science, historical sources, archival material

(NE)PREPOZNAVOST SLOVENSКИH ARHIVOV

Ena izmed težav, s katero se srečujejo slovenski arhivi, je tudi njihova majhna prepoznavnost v primerjavi s preostalimi institucijami v slovenskem kulturnem prostoru. Pogost je namreč primer, da človek prvič sliši za arhiv šele takrat, ko potrebuje neke dokumente, ob prihodu v arhiv pa je nemalokrat presenečen, da v njegovem kraju ali na širšem območju dejansko deluje arhivska ustanova. Vzrokov za neprepoznavnost je več. Eden se denimo skriva v sami naravi arhivskega dela, ki se s svojimi delovnimi procesi neposredno ne povezuje s širokimi množicami ljudi, četudi so arhivi kot javno dostopna institucija namenjeni vsem državljanom. Po drugi strani tudi arhivi sami prispevajo k svoji slabi prepoznavnosti, saj se arhivisti premalo povezujejo s preostalimi ustanovami, predvsem v lokalnem okolju, pa tudi na državnem nivoju.

Učinkovit način za širjenje prepoznavnosti je povezovanje arhiva s šolami, ki delujejo na njegovem območju. Tudi v idrijski enoti Zgodovinskega arhiva Ljubljana smo v preteklosti že sodelovali s šolskimi skupinami, tako osnovnošolskimi kot srednješolskimi, večkrat pa so nas obiskale tudi predšolske skupine. Sodelovanja so potekala v obliki obiska arhiva, predstavitve arhivskega poklica in praktičnega dela arhivistov. Ker se v idrijski enoti že vrsto let spopadamo s pomanjkanjem ustreznih prostorov – pri obisku večjega števila učencev in dijakov je bilo po navadi treba le-te razdeliti na dve skupini –, smo se odločili, da zamenjamo vloge in mi obiščemo učence v šoli. Takšna vrsta sodelovanja ni nova, Pokrajinski arhiv v Maribor že več let ponuja možnost pedagoške dejavnosti, imenovane »*arhiv v kovčku*«, v okviru katere lahko arhivist izvede obisk šole na terenu. Primer obiska arhivista v šoli sta pred leti v tej publikaciji že predstavili tedanja arhivistka Pokrajinskega arhiva v Mariboru Mojca Horvat in Kristina Kocuvan, učiteljica na Osnovni šoli Sveti Jurij ob Ščavnici.¹ Avtorici sta izpostavili dejstvo, da je takšno sodelovanje primerno predvsem za šole, ki ne ležijo v istem kraju kot arhiv oz. so precej oddaljene od najbližje arhivske ustanove.

NAVEZAVA STIKA S ŠOLAMI

Enota v Idriji s svojo arhivsko mrežo pokriva območje Upravne enote Idrija, kamor spadata Občina Idrija in občina Cerklje. Izhajajoč iz tega dejstva smo za začetek kontaktirali vse štiri osnovne šole, ki delujejo na našem območju (Cerklje, Črni Vrh, Idrija, Spodnja Idrija), in dobili pozitiven odgovor za sodelovanje od Osnovne šole Idrija in Osnovne šole Črni Vrh, pri čemer smo s prvo šolo sodelovanje pozneje tudi izvedli, z Osnovno šolo Črni Vrh pa upamo, da ga bomo izvedli v prihodnje. Drugi val pandemije covid-19, ki se je intenziviral jeseni 2020, je zavrl izvedbo samega obiska na šoli – da bi dogodek izvedli prek pouka na daljavo, nismo niti pomislili, saj je temeljni namen obiska na terenu, da učenci dobijo pristno izkušnjo o arhivskem delu in gradivu –, zato smo potrpežljivo čakali izboljšanje razmer do spomladi 2021, ko so se učenci in učitelji lahko vrnili v šole in razrede.

TEORETIČNA PODLAGA ZA OBISK IN IZDELAVE UČNE PRIPRAVE

Podlaga za izvedbo obiska arhivista pri pouku zgodovine je seveda učni načrt za zgodovino v osnovni šoli. O tem sta podrobno pisali avtorici prispevka *Arhiv v kovčku na*

¹ Horvat, M., Kocuvan, K. (2017). Arhiv v kovčku na obisku v osnovni šoli. *Zgodovina v šoli*, 25 (1), str. 78–85.

KVIZ NA TEMO KRATKEGA FILMA »ARHIVISTIKA NI DOLGOČASNA VEDA«

SLIKA 1

1. Kako je ime mladima pastirčkoma v uvodnem delu (00:58) kratkega filma »Arhivistika ni dolgočasna veda«?

- ☐ KEKEC IN MOJCA ☐ ROŽLE IN MOJCA
☐ KEKEC IN PEHTA ☐ ROŽLE IN PEHTA

SLIKA 2

2. Latinski izrek HISTORIA MAGISTRA VITAE EST pomeni?

- ☐ IZKUŠNJA JE UČITELJICA ŽIVLJENJA
☐ ARHIVISTIKA JE UČITELJICA ŽIVLJENJA
☐ ARHIVISTIKA NI DOLGOČASNA VEDA
☐ ZGODOVINA JE UČITELJICA ŽIVLJENJA

SI_ZAL_Ljubljana Zbirka listin Ljubljana, 1674, februar 12, Ljubljana.

3. Kateri izum je človeku omogočil, da je lahko pridobljeno znanje ohranil za poznejše rodove?

- ☐ IZUM PISAVE ☐ IZUM POŠTE
☐ IZUM INTERNETA ☐ IZUM TELEFONA

Foto: Dunja Mušič

4. S prvimi zapisi se je pojavil tudi problem shranjevanja pisnega gradiva. Katera je bila najnamenitejša stavba, kjer so stari Egipčani hranili svoje papirusne zvitke?

- ☐ KEOPSOVA PIRAMIDA V GIZI
☐ PALAČA V DOLINI KRALJEV PRI LUKSORJU
☐ KNJIŽNICA V ALEKSANDRIJI
☐ DRŽAVNI ARHIV V KAIRU

Prva stran delovnega lista
»Arhivistika ni dolgočasna veda«
(Vir: http://www.zal-lj.si/files/2021/02/ZAL-2020_ARHIVISTIKA-NI-DOLGOCASNA-VEDA_DEL.-LISTI_za-splet.pdf)

obisku v osnovni šoli (Horvat in Kocuvan, 2017), zato se bomo detajlni predstavitvi učnih ciljev na tem mestu odrekli. Na kratko naj navedemo samo konkretne učne cilje, ki naj bi jih učenci 6. razreda dosegali v skladu z učnim načrtom:

- učenci pojasnijo pomen zgodovinskih virov za zgodovino,
- učenci razložijo, katere ustanove hranijo zgodovinske vire,
- učenci naštejejo nekaj pomožnih zgodovinskih in drugih ved ter sklepajo o njihovem pomenu za zgodovino. (Učni načrt, 2011, str. 7.)

Učiteljica zgodovine na Osnovni šoli Idrija Marija Majnik je v 6. b razredu, ki ga je izbrala za izvedbo obiska, učno vsebino o zgodovinskih virih obravnavala že na začetku

2 Arhivistika ni dolgočasna veda (2010). Videoposnetek. Pridobljeno s <http://www.zal-lj.si/filmoteka-zal/>.
3 Arhivistika ni dolgočasna veda (2020). Delovni list. Pridobljeno s http://www.zal-lj.si/files/2021/02/ZAL-2020_ARHIVISTIKA-NI-DOLGOCASNA-VEDA_DEL.-LISTI_za-splet.pdf.

šolskega leta 2020/2021. Učno pripravo, ki je težko pogrešljiva za izpeljavo kakovostne učne ure, smo zato v temelju razdelili na dva dela: ponavljanje že znane snovi (zgodovinski viri) in spoznavanje nove učne snovi (arhivistika in arhivi). Učne etape so bile: uvajanje, ponavljanje, obravnava nove učne snovi in preverjanje. Učna priprava je bila zasnovana interdisciplinarno, kjer se je zgodovina povezovala z geografijo (prikaz arhivske mreže v Sloveniji), s slovenščino (prikaz različnih pisav na kopijah arhivskih dokumentov) in z nemščino (primer dokumenta v nemščini, zapisanega v gotici). Predvajali smo tudi videoposnetek »*Arhivistika ni dolgočasna veda*«, ² ki ga je leta 2010 posnela naša sodelavka, arhivska svetnica mag. Marjana Kos. Navedeni videoposnetek je v letu 2020 služil za izdelavo istoimenskega delovnega lista, ³ katerega namen je uporaba pri pedagoških dejavnostih, ki jih izvaja Zgodovinski arhiv Ljubljana.

OBISK V OSNOVNI ŠOLI IDRİJA

Sedmega junija 2021 je arhivist Enot v Idriji Dejan Hvala končno obiskal Osnovno šolo Idrija in v 6. b razredu izvedel učno uro. Učiteljica Marija Majnik je arhivista predstavila, že prejšnjo uro pa je napovedala, kaj bo rdeča nit učne ure oz. na katero učno snov se bo navezovala. Arhivist se je učencem predstavil tudi sam in za uvajanje izvedel učno tehniko, imenovano »*vislice*«, saj je to po navadi učinkovit način za premagovanje začetne nezaupljivosti. Iskana beseda »*ARHIVISTIKA*« se je kar nekajkrat izmaknila pravilnemu odgovoru, na koncu pa se je le prikradla na plano. Učnih tehnik je seveda več, slednja je primerna predvsem takrat, ko učitelj nima na voljo preveč časa, kot je v tem primeru tudi bilo, saj smo lahko izkoristili le čas ene šolske ure. V nadaljevanju uvodnega dela je arhivist razkril glavne vsebinske poudarke učne ure in naštel učne cilje, ki jih bodo učenci v tem času usvojili.

V prvem vsebinskem poudarku (*Zgodovinski viri*) glavnega dela učne ure so učenci ponovili učno snov, ki so jo spoznavali na začetku leta. Povedali so, kaj so zgodovinski viri, in našeli vse štiri glavne vrste. Nato so na PowerPoint predstavitvi opazovali različne zgodovinske vire, povedali, kaj predstavljajo, in jih po vrsti razvrščali med materialne, pisne, ustne in avdiovizualne vire. Za pristnost izkušnje pri učencih je gotovo bolje, da se jim izbrane zgodovinske vire (npr. fotografije, zemljevidi, predmeti, zvočni posnetki, listine itd.) pokaže v fizični obliki, tokrat je bilo treba pouk zaradi še vedno prisotne pandemije covida-19 prilagoditi samo na vizualno izkušnjo. Učenci so arhivistu pokazali, da so si snov, ki so jo obravnavali na začetku šolskega leta, ne samo zapomnili, ampak tudi razumeli. Za konec prvega vsebinskega poudarka so učenci odgovarjali še na vprašanje, kje posamezne zgodovinske vire hranijo, pri čemer jim je bilo tudi razloženo, da lahko ena ustanova (npr. muzej) hrani več vrst arhivskega gradiva, četudi je primarno namenjen hranjenju predmetov oz. muzealij.

Novo učno snov so učenci spoznavali v drugem vsebinskem poudarku (*Arhivi in arhivistika*). Medtem ko je bila pri prvem delu pri interakciji z učenci uporabljena predvsem metoda pogovora, saj je bil osnovni cilj ponovitev učne snovi, so si v drugem delu učno snov sproti zapisovali v svoje zvezke. Slišali so, od kod izvira beseda »*arhiv*«, kakšen je bil razvoj arhivov od antike do današnjih dni, razložen jim je bil nov pojem »*arhivistika*«. Arhivist jim je pokazal, katere arhive poznamo v Sloveniji in kako se imenujejo. Spoznavanje nove učne snovi so sklenili z ogledom videoposnetka »*Arhivistika ni dolgočasna veda*«, ki se vsebinsko pokriva z obravnavano učno snovjo. Učenci so si pogledali le dobrih 8 minut videoposnetka, saj bi za ogled celotnega filma, ki traja 20 minut, porabili preveč časa v eni šolski uri. Ogled celotnega videoposnetka se priporoča, kadar sta na voljo dve šolski uri ali pa si preostanek filma učenci ogledajo za domačo nalogo, kakor je bilo učencem naročeno v tem primeru.

Učenci 6. b Osnovne šole Idrija med spremljanjem videoposnetka »*Arhivistika ni dolgočasna veda*«
(Foto: Marija Majnik.)

Ogledovanje kopije arhivskega gradiva
(Foto: Marija Majnik.)

Medtem ko so učenci spremljali videoposnetek, je arhivist že razdelil delovne liste, ki so se nanašali na vsebino filma. Utrjevanju je bil namenjen zadnji del učne ure, učenci so morali rešiti prvih 10 vprašanj (od vseh 15) na delovnem listu. Po zaključku reševanja je arhivist zaporedoma prebral vprašanja, na katera so mu učenci izmenjaje odgovarjali. V veliki večini so bili odgovori pravilni, kar je pomenilo, da so učenci usvojili novo učno snov. Zadnje minute učne ure so bile namenjene spoznavanju arhivskega gradiva, ko so po šolskih klopih zaokrožile kopije dokumentov, ki jih hrani arhiv Enot v Idriji: vpisna knjiga planincev na Vojskem, načrt za napravo ledenice v Idriji, poziv (letak) meščanom za mesečne prispevke ob izbruhu prve svetovne vojne, naslovnico kronike prostovoljnega gasilskega društva Idrija in dokument o nastopu idrijske godbe na pihala, ki je bil pisan v gotici. Za podrobnejšo analizo (pričakovano) ni bilo časa, so pa učenci dobili vsaj prvi vtis, kako je videti arhivsko gradivo. Temeljitejše preučevanje primerov arhivskih dokumentov bi bilo mogoče ob drugače zasnovani učni pripravi ali ob možnosti povezave dveh šolskih ur.

Učencem je bila že pred tem naložena domača naloga, ki je obsegala ogled preostalega dela videoposnetka »*Arhivistika ni dolgočasna veda*« in odgovarjanje na zadnjih pet vprašanj, odgovore pa bi preverili pri naslednji uri zgodovine. Ob koncu obiska se je arhivist zahvalil za pozornost učencev in pohvalil njihovo pripravljenost za sodelovanje ter znanje, ki so ga med učno uro pokazali.

OCENA IZVEDENE UČNE URE

»*ARHIVISTIKA NI DOLGOČASNA VEDA*«

Po izteku šolske ure sta učiteljica zgodovine, ki je bila med obiskom vse čas prisotna v razredu, in arhivist predebatirala izvedeno učno uro in jo ocenila kot pozitivno izkušnjo, ki bi se jo v prihodnje dalo ponoviti. Na tem mestu objavljamo oceno izvedbe učne ure, kot jo je zapisala učiteljica Marija Majnik:

»Vsebina ure je bila pravilno izbrana in je ustrezala količini in globini predhodno pridobljenega znanja učencev. Snov je bila sistematično, preprosto in pregledno podana.

Učna ura je bila odlično izpeljana, vsebina se je pokrivala s cilji in obvezno temo, ki se obravnava pri pouku zgodovine v 6. razredu. (Ostanki preteklosti – Spoznavamo zgodovino). Prav tako sta bila odlično pripravljena posnetek in delovni list, ki ga je zasnoval arhivist Dejan Hvala.

Delovno razpoloženje je bilo prisotno skozi celotno učno uro. Učenci so bili dobro motivirani, pokazali so veliko zanimanja in arhivist je poskrbel, da so pri učni uri vsi aktivno sodelovali. Vsi učenci so aktivno sodelovali pri pogovoru, pozorno sledili kratkemu filmu ter znali rešiti naloge na delovnem listu. Učna snov jih je zanimala.

V naslednjem šolskem letu bi to učno uro in obisk arhivista na šoli vključili v LDN in bi se taka ura izvedla v vseh oddelkih 6. razreda že na začetku šolskega leta, ko te vsebine obravnavamo pri pouku.«

Obisk je bil sprva zasnovan kot pilotni poizkus, da se ugotovi, ali bi bilo primerno podobno učno uro izvesti tudi v preostalih dveh oddelkih 6. razreda. Povratna informacija učiteljice je to potrdila, obenem je bilo zanimanje za vsebino zaznati tudi pri učencih med samim obiskom. Učenci namreč niso samo odgovarjali na vprašanja arhivista, ampak so tudi spraševali. Izpostavljamo primer učenca, ki je vprašal, kje se skriva vzrok, da idrijski arhiv oz. Enota v Idriji danes spada pod Zgodovinski arhiv Ljubljana in ne pod Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, kamor bi potencialno moral spadati glede na dejstvo, da v upravni razdelitvi tako Občina Idrija kot tudi Občina Cerklje ob noči danes gravitirata proti Novi Gorici. Arhivist je bil presenečen nad zahtevnostjo vprašanja, pojasnil pa je, da je vzrok takšni razdelitvi zgodovinski razvoj, pri katerem je Idrija kot mejno obmo-

čje Kranjske in Goriške večkrat bila priključena eni ali drugi deželi, pri snovanju arhivske mreže slovenskih arhivov pa so v 70-ih letih prejšnjega stoletja odgovorni odločili, da Idrija s svojim arhivom preide pod sestavo Zgodovinskega arhiva Ljubljana.

Učiteljica Marija Majnik je ob koncu izrazila pripravljenost nadaljevati sodelovanje v smislu izvedbe podobnega obiska v vseh treh oddelkih 6. razreda. Dodala je, da bi bilo smiselno obisk izvesti že na začetku šolskega leta, ko se pri pouku zgodovine obravnava zgodovinske vire, omenila pa je tudi možnost, da bi lahko sodelovanje izvedli tudi ob njihovih naravoslovno-kulturnih dnevih, ko lahko obisku namenijo več časa kot samo eno šolsko uro.

SKLEP

Obisk arhivista na Osnovni šoli Idrija je lep primer sodelovanja arhiva z lokalnim okoljem in način širjenja prepoznavnosti arhiva. Ozaveščanje o pomenu arhivov in arhivskega gradiva, ki je z zakonom zavarovano kot kulturni spomenik,⁴ je treba izvajati že pri mladih generacijah in skozi ves izobraževalni sistem na primarni in sekundarni ravni. To je pravi način promocije arhivov, s katerim zasledujemo naslednja dva cilja: prvi je ta, da se poveča obisk arhiva in da se poveča udeležba pri dejavnostih, ki jih izvaja arhiv (razstave, organizacija delavnic, predavanj, predstavitev knjižnih del, monografij itd.), drugi pa, da se je treba truditi za izboljšanje odnosa vsakega posameznika do lastnega gradiva, ki bi utegnilo imeti lastnosti arhivskega gradiva. Tako se lahko ohrani veliko gradiva, za katerega posledično obstaja večja možnost, da nekoč pride v arhiv ali v katero drugo arhivu sorodno institucijo (muzeji, knjižnice) oz. privatno zbirko in se na ta način ohrani za zanamce.

Takšna vrsta sodelovanja in povezovanja je primerna predvsem takrat, ko si posamezna šola zaradi oddaljenosti od arhiva ali finančnih (ne)zmožnostih težko privoščiti obisk arhiva, po drugi strani pa je lahko povod prostorska stiska, kot je primer v Enoti v Idriji, ki trenutno nima primerne prostora za izvajanje takšnih dejavnosti. Pri naravoslovno-kulturnih dnevih, ko je neki dejavnosti namenjeno več šolskih ur skupaj, pa je mogoče izvesti tudi kombiniran dogodek, pri čemer se predstavitev arhiva in praktično delo z arhivskim gradivom začne v šolskih prostorih, zaključi pa z obiskom samega arhiva. Za vzpostavitev in ohranjanje takšnega sodelovanja pa ni potrebno veliko – le dve angažirani osebi, ki sta poleg opravljanja svojega osnovnega dela pripravljeni pokloniti še nekaj več svoje energije.

VIRI IN LITERATURA

Arhivistika ni dolgočasna veda (2020). Delovni list. Pridobljeno s http://www.zal-lj.si/files/2021/02/ZAL-2020_ARHIVISTIKA-NI-DOLGOCASNA-VEDA_DEL-LISTI_za-splet.pdf.

Arhivistika ni dolgočasna veda (2010). Videoposnetek.

Pridobljeno s <http://www.zal-lj.si/filmoteka-zal/>.

Program osnovna šola. Zgodovina (2011). Učni načrt. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_zgodovina.pdf.

Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih. Uradni list Republike Slovenije, št. 30/06 in 51/14.

Horvat, M., Kocuvan, K. (2017). Arhiv v kovčku na obisku v osnovni šoli. V: *Zgodovina v šoli*, 25 (1), str. 78–85.

⁴ 7. člen Zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih. Uradni list Republike Slovenije, št. 30/06 in 51/14.